

Мр Иван Лаковић, ЗАПАДНА ВОЈНА ПОМОЋ ЈУГОСЛАВИЈИ 1951-1958¹

Ријетка је привилегија учествовати у промоцији књиге колеге који се својим првим монографским радом уврстио у ред озбиљних научних посленика и дао за право да се закључи да је, вјероватно, ријеч о једном од најдаровитијих и најобразованијих малдих историчара у Црној Гори. Управо због тога част која ми је припала носи у себи и одговорност, јер промовисање овакве књиге подразумева осим представљања њеног даровитог писца и казивање ослобођено субјективности и поједностављених оцјена о квалитету научног приступа и научној вриједности резултата до којих је аутор у свом раду дошао.

Сваки од ових елемената скопчан је са још једним, веома важним, који је садржан у запитаности о каквој теми је ријеч, каквог је она карактера, који је степен њене сложености и ниво досадашње научне обрађености, тј. да ли је у питању публикација локалног значаја или је пак ријеч о проблематици са којом аутор излази на просторе изван оквира националне историографије. При томе немамо у виду само црногорску историографију већ и значај ове књиге за историјску науку бивших југословенских република као и то да ли резултати

који су у њој саопштени могу бити корисни за све оне који се у било ком европском научном центру баве питањима послеријатне историје Европе и утицаја спољних фактора, посебно политике великих сила на политичку судбину земаља на њеном југоистоку. Тема, дакле, указује на много шири значај публикације него што се из њеног наслова може закључити, али истовремено много говори о научном профилу, степену озбиљности и научној преокупацији писца.

Управо, опирајући се на последњу од изречених тврдњи, кратко представљање књиге мр Ивана Лаковића, вишег истраживача у Историјском институту Црне Горе, под насловом: *Западна војна помоћ Југославији 1951-1958*, биће усмјерено не толико на њен садржај колико на покушај одговора на питање о њеном мјесту у савременој историографији. Главни разлог који упућује на такав приступ је у томе што ова књига представља сегмент крупног научног пројекта, чију реализацију је колега Лаковић започео, а који се тиче односа Југославије са западним зенљама, прија свега са САД, последије Другог свјетског рата. Већ та чињеница сама по себи говори да је својим научним радом колега

¹ Излагање на Сајму књига у Подгорици, мај 2007, поводом промоције књиге мр Ивана Лаковића - *Западна војна помоћ Југославији 1951-1958*.

Лаковић закорачио на широко поље међународних односа и дипломатске историје друге половине XX вијека, у коме централно мјесто заузимају југословенско - амерички односи.

Од коликог је то значаја са становишта црногорске историографије говори чињеница да друга половина двадесетог вијека у Грној Гори, изван сфере публицистике, није наишла на адекватану научну обраду било о ком сегменту њене историје да је ријеч. То се може закључити и на основу садржаја научних пројеката који су токомм посљедње неколике деценије реализовани у Историјском институту Црне Горе и сродним црногорским установама. Осим што у наведеном смислу отвара нови истраживачки простор Лаковић својм дјелом прави копчу и са још једном крупном темом тренутно веома актуелном у савременој историјској науци. Ријеч је о хладноратовском сукобу и блоковскј подјели свијета која је обележила његову послеријатну историју. На тај начин већ самим одабиром теме аутор студије коју вечерас представљамо излази из окошталних тематских оквира и своје научно интересовање усмјерава према новим неистраженим темама. Пошто су заостајања у проучавању историје друге половине двадесетог вијека, појава карактеристична и за земље у окружењу, колега Лаковић својим научним рад се свртао у ред релативно малог броја истраживача који су се међу првима ухватили у коштац са темама сасвим другачијим од оних које су, дуги низ година, биле у видокругу пажње историјске науке.

Свакако да све ово што смо претходно казали даје посебну вриједност резултатима које нам је у свом раду саопштио Иван Лаковић. То, међу-

тим, истовремено говори и о тешкоћама са којима се, крећући се неутицаним стазама историске науке, морао сусретати.

То је, с једне стране недостатак литературе, како југословенске провенијенције тако и стране. Затим, оскудност архивских извора који су када су у питању домаћи архиви, на примјер архивски фондови Војноисториског института у Београду, тренутно недоступни истраживачима због стања у коме се налазе након пресељавања ради заштите од НАТО бомбардовања СР Југославије. Пишући књигу колега Лаковић је, ипак, успио да поред дијела те грађе прегледа документа која се чувају у Архиву Јосипа Броза Тита и Дипломатском архиву Министарства спољних послова Себије и Црне Горе. Рад је, дакле, написан на основу домаћих архивских извора, литературе и штампе, добрим дијелом и иностране. За обраду ове тему веома је важна била грађа која се чува у архивским установама у Великој Британији и Америци, посебно у државним архивима Лондону и Вашингтону. Колеги Лаковићу се, нажалост, није пружила прилика да истражује у тим архивима, што би дало нови квалитет овој књизи, али за његов будући научни рад, због свега што смо претходно казали, то је свакако неопходно обезбједити.

Враћајући се самој књизи можемо казати и то да је и поред тешкоћа са архивским изворима и малог броја радова који се цјеловито баве или фрагментарно дотичу питања западне војне помоћи Југославији 1951- 1958, који би могли послужити као концептуални узор, колега Лаковић је успио да изгради властити приступ и створи чврсто фундирано научно дјело. Не-

гова вриједност се посебно огледа у томе што и поред чињенице да је главни предмет његове научне пажње била војна помоћ западних земаља Југославији, како са становишта структуре, врсте и карактера војнотехничких средстава за поједине видове и родове војске, успио да објасни, посебну пажњу посветиши анализи политичких разлога који су њено давање условили, питање позадине материјалне помоћи западних земаља.

У структуралном погледу своје казивање аутор је осим *предговора* и *увода* у коме су објашњени југословенски односи са великим силама крајем 40-тих и почетком 50-тих година, кои представљају једну од детерминати која је утицала на њену спољнополитичку оријентацију, саопштио у *шест* посебних дијелова из којих је проистекла закључна оцјена.

Поглавља су су изложена у виду посебних проблемских цјелина које се међусобно надопуњују. Прво носи наслов: „Војна помоћ као компонента политичког приближавања Западу“. У њему су објашњена питања вођења преговора од стратешког значаја за спољнополитичку оријентацију Југославије која су и условила доношење одлуке о приступању програму војне помоћи. Ова разматрања имају посебну спољнополитичку и дипломатску димензију, ако се зна ко су били главни спољнополитички партнери југословенског политичког врха током Другог свјетског рата и у годинама послје њега. Књига мр Ивана Лакковића биће отуда значајна не само за разумјевање војних аспеката југословенске послјератне историје већ и за оне који се баве дипломатском историјом и историјом односа великих сила са балканским земљама, на шта

указују дјелови рада посвећени резултатима трипартитних конференција у Београду и Вашингтону.

У другом поглављу обрађено је питање тока и функционисања програма војне помоћи, који се тицао не само оперативне проблематике већ и начина школовања кадрова, допунских програма, учешћа осталих земаља НАТО у војној помоћи, све до гашења и обуставе програма у цјелини.

У наредна четири поглавља аутор је обрадио све што је везано за садржај и структуру примљеног материјала; наоружања и опреме копнене војске, ратног ваздухопловства и ратне морнарице. За сваки од наведених родова дати су подаци о врсти наоружања и степену опремљености борбеним средствима. То се односи како на наоружање копнене војске пјешадијским и артиљеријским оружјем и на наоружање оклопно - механизованих јединица, инжењерије и позадине, тако и на врсте војне помоћи у ратном ваздухопловству (у млазној и транспортној авијацији, хеликоптерима, радарској опреми) као и на наоружање ратне морнарице.

Након уводних разматрања о историјским и политичким разлозима који су довели до одлуке југословенског политичког врха да након раскида блиских веза са СССР прихвати војну помоћ САД аутор је у закључним разматрањима изнио једну наизглед противурјечну оцјену. Наиме, да је Југославија, свјесна своје војно-техничке инфериорности у односу на СССР и земље социјалистичког логора након сукоба са Коминформом и каснијег помирења, своју политику тражења ослонаца на Запад надоградилу ступањем у програм војне помоћи. Тим кораком, који није значајно и иде-

олошко сврставање, у времену већ заоштрене идеолошке, дипломатске и војне конфротације двају сучељених блокова Југославија је не само модернизовала своје оружане снаге већ и учврстила своју међународну позицију. Идеолошка непомирљивост, која је при томе и са једне и са друге стране стално наглашавана, била је праћена тражењем оправдања за сарадњу у контексту ширих међународних односа.

Мада не одражава принципе политике вођене у периоду Хладног рата, у коме је добитак једне стране истовремено представљао губитак за другу, због чега сфере утицаја нијесу лако напуштане, ипак је Југославија, вјешто лавирајући између два супротстављена блока, успјела да избјегне позицију припадности али и позицију земље преко које су се исцрпљивали

и ломили интереси два оштро супротстављена блока. Како је у томе успјела питање је за дипломатску историју и неке нове радове колеге Лаковића.

На крају свесрдно препоручујући вашој пажњи ово дјело, као што смо већ рекли јединствено у досадашњој црногорској историографији, желим да кажем и то да се оно, иако написано завидном научном лексиком и стилем, лако чита, што је уз занимљивост његовог садржаја довољан разлог да га сви који се занимају историјом прочитају.

Колеги Лаковићу искрено честитам на завидном научном успјеху који је остварио својом првом књигом и желим му успјех у писању нових, а свима вама да се захвалим на пажњи коју сте нам посветили, јер су то и аутор и његова књига вишеструко заслужили.

Радослав Распоновић